

Η Θεία Ευχαριστία ως Θυσία

Ορθοδοξία / Θεία Λατρεία

Παναγιώτης Σκαλτσής, Καθηγητής Τμήματος Θεολογίας Α.Π.Θ.

Ερώτηση: Με ποίαν έννοια η Θεία Ευχαριστία θεωρείται ως θυσία και σε ποιο σημείο της Θείας Λειτουργίας πραγματοποιείται αυτή η θυσία; π.Α.Χ.

α) Η θυσία της θείας Ευχαριστίας δεν έχει συμβολικό χαρακτήρα, αλλά πραγματικό και ρεαλιστικό. «Αυτή η θυσία δεν είναι εικόνα και σύμβολο της σταυρικής θυσίας, –σημειώνει ο ιερός Καβάσιλας– αλλά πραγματική θυσία, δεν είναι ο άρτος που θυσιάζεται, αλλά αυτό το σώμα του Χριστού» («Το την θυσίαν ταύτην μη εικόνα και τύπον είναι θυσίας αλλά θυσίαν αληθινήν, το μη άρτον είναι το τεθυμένον, αλλά αυτό του Χριστού το σώμα»)¹. Επάνω στην αγία Τράπεζα υπάρχει ο άρτος ως αντίτυπον προ της μεταβολής του σώματος του Χριστού². Η θυσία όμως δεν είναι του άρτου, αλλά του αμνού του Θεού³. Όπως το πρόβατο, συνεχίζει ο ιερός Καβάσιλας, θυσιάζεται πραγματικά όταν μεταβληθεί από μη σφαγμένο σε σφαγμένο, έτσι και ο άρτος με τη μεταβολή γίνεται όχι τύπος, αλλά «πράγμα σφαγής», «το σώμα του Κυρίου το τεθυμένον»⁴.

Έτσι, λοιπόν, στο ερώτημα πότε θυσιάζονται τα Δώρα, πριν αγιασθούν ή μετά τον

αγιασμό, η απάντηση είναι ότι «η θυσία ούτε πριν τον καθαγιασμό ούτε μετά τον καθαγιασμό τελείται, αλλά κατά την ώρα της διά του Αγίου Πνεύματος μεταβολής των δώρων» («η θυσία ούτε προ του αγιασθήναι τον άρτον ούτε μετά το αγιασθήναι τελείται, αλλ' εν αυτώ τω αγιάζεσθαι»)5.

Η μεταβολή θα λέγαμε είναι το σημείο αναφοράς της ευχαριστιακής θυσίας, έστω και αν από αυτήν ακόμη την τελετή της Προθέσεως, κατά τον άγιο Συμεών Θεσσαλονίκης, «προφητικά ο αμνός του Θεού θυσιάζεται χάριν της ζωής του κόσμου» («θύεται προφητικώς, ο αμνός του Θεού υπέρ της του κόσμου ζωής»)6, ή κατ' άλλους ερμηνευτές της θείας Λειτουργίας η ώρα της υψώσεως «εικονίζει την επί του σταυρού ύψωσιν και τον εν αυτώ θάνατον, και αυτήν την ανάστασιν»7, ο δε μελισμός «δηλώνει τη θυσία του τιμίου άρτου-σώματος του Χριστού» («του άρτου του τιμίου την σφαγήν δηλοί»)8. Η θυσία, λοιπόν, δεν συνίσταται στην αιματηρή επανάληψη της θυσίας του αμνού του Θεού, αλλά στη μεταβολή του άρτου στο σφαγιασθέν σώμα του Κυρίου. Γι' αυτόν τον λόγο δεν υπάρχει ανάγκη να επαναλαμβάνεται η όντως ανεπανάληπτη θυσία του Κυρίου. Καθώς επίσης όσες φορές και αν προσφερθεί η θυσία της θείας Λειτουργίας, η πραγματικότητα στην οποία μεταβάλλεται ο άρτος μένει πάντοτε η αυτή, το ένα σώμα και η μοναδική και ανεπανάληπτη θυσία αυτού του σώματος9.

β) Η ευχαριστιακή θυσία ως μυστηριακή επανάληψη της σταυρικής θυσίας του Κυρίου ονομάζεται ανάμνηση: «Αυτό γίνεται σε ανάμνηση εκείνου του γεγονότος... στην πραγματικότητα τελούμε εκείνη τη θυσία» («Τούτο εις ανάμνησιν γίνεται του τότε γενομένου... μάλλον δε ανάμνησιν εργαζόμεθα θυσίας»)10. Η σημασία αυτής

της έννοιας δεν περιορίζεται μόνο στη σταυρική θυσία ως ιστορικού γεγονότος, αλλά αγκαλιάζει ολόκληρη τη ζωή του Χριστού¹¹. Γίνεται ανάμνηση και συμμετοχή στη ζωντανή πραγματικότητα του Ιησού Χριστού, ανακεφαλαίωση όλου του μυστηρίου της σωτηρίας μας «και πάντων των υπέρ ημών γεγεννημένων, του σταυρού, του τάφου, της τριημέρου Αναστάσεως, της εις ουρανούς αναβάσεως, της εκ δεξιών καθέδρας, της δευτέρας και ενδόξου πάλιν παρουσίας»¹².

Από το σταυρωθέν σώμα του Χριστού, με το οποίο τρεφόμεστε όλοι, διδασκόμαστε, λέγει ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, «να κοινωνούμε των αρετών και των παθημάτων αυτού, για να ζήσουμε μαζί του και συμβασιλεύσουμε αιώνια» («κοινωνείν ταίς αρεταίς και τοις παθήμασιν αυτού, ίνα και αιωνίως συζήσωμεν και συμβασιλεύσωμεν»)¹³. Μ' αυτήν την έννοια η ανάμνηση της σταυρικής θυσίας, πάλι κατά τον ίδιο Πατέρα, είναι ανάμνηση όλων «των υπ' αυτού τελεσθέντων υπέρ ημών»¹⁴. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι όταν κοινωνούμε δεν κοινωνούμε το νεκρό σώμα του Κυρίου, αλλά μεταλαμβάνουμε, εις ζωήν αιώνιον, το αναστημένο και ενωμένο με τη θεότητα σώμα Του. Στη θεία Ευχαριστία ζούμε τα πρώτα και τα έσχατα, την αρχή και το τέλος ως ταυτοχρόνως παρόντα¹⁵. Ο νεκρός και αναστημένος Χριστός είναι ουσιαστικά παρών σε μία αιώνια κατάσταση θυσίας¹⁶.

γ) Σε σχέση με τις θυσίες κατά την προχριστιανική εποχή η ευχαριστιακή θυσία είναι μοναδική και υπέρτερη. Πριν από την Ενσάρκωση και την παρουσία του Λόγου του Θεού στον κόσμο «προσφερόταν δαιμονική τράπεζα στους ανθρώπους» («τράπεζαν οι δαίμονες τοις ανθρώποις ητοίμαζον»), γράφει ο άγιος Κύριλλος Ιεροσολύμων στην τέταρτη, περί σώματος και αίματος Χριστού, Μυσταγωγική

Κατήχησή του. Συγκρίνοντας δε εκείνη την τράπεζα με τη μυστική και νοητή τράπεζα «την οποίαν μας ετοίμασε ο Θεός» («ην ο Θεός ημίν ητοίμασεν») λέγει ότι «εκείνη ήταν κοινωνία των δαιμόνων, αυτή δε κοινωνία Θεού» («εκείνη μεν γαρ κοινωνίαν είχε δαιμόνων, αύτη δε κοινωνίαν Θεού»)17.

Μεταγενέστερος δε ερμηνευτής της θείας Λειτουργίας αναφέρει ότι η θεία τράπεζα στην οποίαν «θυσιάζεται ο αμνός του Θεού που πήρε επάνω του την αμαρτία του κόσμου είναι ασυγκρίτως υψηλότερη από εκείνη την παλαιά τράπεζα» («θύεται ο αμνός ο αίρων την αμαρτίαν του κόσμου ασυγκρίτως εστιν υψηλότερα της παλαιάς εκείνης τραπέζης»)18.

Η θυσία και το αίμα του Κυρίου αντικατέστησε οριστικά το ατελέσφορο αίμα των θυμάτων της Παλαιάς Διαθήκης19. Η ευχαριστιακή θυσία ονομάζεται και είναι αναίμακτος «για να φαίνεται η διαφορά μεταξύ των αιματηρών προσφερομένων θυσιών» («προς διαφοράν των δι' αιμάτων προσφερομένων θυσιών»). Ονομάζεται και λογική πάλι «προς διάκριση των προσφερόμενων τότε θυσιών αλόγων ζώων» («προς διαστολήν των ποτέ θυσιών δι' αλόγων ζώων προσφερομένων»)20. Θεωρείται ακόμη πνευματική «τουτέστι μυστική, άόρατος και υπέρ την αίσθησιν»21. Καλείται τέλος και είναι η ευχαριστιακή θυσία «φριχτή και σωτήριος»22, διότι μας σώζει από την αμαρτία και τον θάνατο καθιστώντας μας, όπως ακριβώς και η θυσία του μυστικού δείπνου, κοινωνούς «του θανάτου και της αναστάσεως και της δόξης αυτού»23.

Το θεμέλιο, λοιπόν, αυτής της καινής θυσίας, της καθαρής και αναίμακτου, είναι ο σταυρός και η θυσία του Κυρίου. Όπως δε χαρακτηριστικά γράφει ο άγιος Ανδρέας Κρήτης «διότι ο σταυρός κατήργησε τα Ιουδαικά ήθη, έσβησε τα αρχαιοελληνικά έθιμα και ανέδειξε τον χριστιανικό τρόπο ζωής... ελευθερωθήκαμε από τις στους βωμούς αιματηρές θυσίες και έχομε δεχθεί την αναίμακτη λατρεία. Με τον σταυρό έχομε απαλλαγεί από την “τσίκνα” των δαιμονικών θυσιών και μετέχομε της πνευματικής ευωδίας του μύρου που πλημμύρισε ο Χριστός. Με τον σταυρό απαλλαχθήκαμε από τις σκιές των παρελθόντων τύπων και συμφιλιωθήκαμε με το φως της εν Χριστώ αλήθειας. Με τον σταυρό περιφρονήθηκε ο θάνατος... συντρίφτηκαν ξόανα, έπαυσαν οι ζωοθυσίες, καταστράφηκαν τα είδωλα, παντού πλέον υπάρχουν Εκκλησίες, θυσιαστήρια, ψαλμωδίες, αγρυπνίες, θεολογία, βάπτισμα, συνάξεις πιστών, γνώση της Γραφής, περιφρόνηση του κόσμου, εμπειρία του ουρανού, μέθεξη Θεού» («αφ' ου σταυρός, τα Ιουδαίων ήργησε, τα Ελλήνων απεσβέσθη, τα χριστιανών ανέσχεν... των επιβωμίων αιμάτων ηλευθερώμεθα, της αναίμακτου λατρείας γεγεύμεθα. Αφ' ου σταυρός, της δαιμονικής κνίσσης απηλλάγμεθα, της πνευματικής ευωδίας του κενωθέντος μύρου μετέχομεν... Αφ' ου σταυρός, των τυπικών συμβόλων τας σκιάς παρωσάμεθα, και τω της αληθείας

εν χάριτι φωτί κατηλλάγμεθα. Αφ' ου σταυρός, καταπεφρόνηται θάνατος... κατεάγησαν ξόανα, ζωοθυσίαι πέπαυται, τα ειδωλεία κατέστραπται. Εκκλησίαι πανταχού, θυσιαστήρια, ψαλμωδία, στάσεις πάννουχοι, θεολογία, βαπτίσματα, πιστών συμφωνία, Γραφών επιγνώσεις, γης καταφρόνησις, ουρανού κτησεις, Θεού μετουσία»)24.

Εφημέριος: Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 2020

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Νικολάου Καβάσιλα, *Εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν*, 33, στό Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καὶ Ἀσκητικῶν 22, κείμενο-μετάφρασις-σχόλια Π.Κ. Χρήστου, ΕΠΕ, Πατερικαὶ Ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Θεσσαλονίκη 1979, σ. 168. **2.** Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἔκφρασις τῆς θείας Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος πρὶν ἀπὸ τῆ μεταβολῆ τῶν τιμίων Δώρων εἶναι «τά ἀντίτυπα τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ». Βλ. καὶ Ἀρχιμ. Νικόδημος Σκρέττας, *Ἡ θεία Εὐχαριστία καὶ τὰ προνόμια τῆς Κυριακῆς κατὰ τῆ διδασκαλία τῶν Κολλυβάδων*, Θεσσαλονίκη: Πουρναρᾶς 2004, σ. 287 ἐξ. **3.** Νικολάου Καβάσιλα, ὁ.π., σ. 168. **4.** Νικολάου Καβάσιλα, *αὐτ.* **5.** Νικολάου Καβάσιλα, ὁ.π., σ. 166, 168. **6.** Συμεῶν Θεσσαλονίκης, *Περὶ τῆς Ἱερᾶς Λειτουργίας*, 84, PG 155, 264B καὶ 264D. **7.** Θεοδώρου Ἐπισκόπου Ἀνδίδων, *Προθεωρία Κεφαλαιώδης περὶ τῶν ἐν τῇ θείᾳ Λειτουργίᾳ γινομένων συμβόλων καὶ Μυστηρίων*, PG 140, 464D. Βλ. καὶ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ τοῦ σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ*, PG 95, 409C: «Εἶτα ὑψοῦται ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ ἱερέως ὡς ἐπὶ σταυροῦ». **8.** Εὐτυχίου Κων/πολεως, *Λόγος περὶ τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας*, PG 862, 2396A. Βλ. Χ. Γ. Σούλτζ, *Ἡ Βυζαντινὴ Λειτουργία. Μαρτυρία πίστεως καὶ συμβολικὴ ἔκφρασις*, μτφ. π. Δημήτριος Β. Τζέρπος, Ἀθήνα: Ἀκρίτας 1998, σ. 233-243. Τρ. Τσομπάνης, *Ἡ Μεγάλῃ Εἴσοδος στὴν Εἰκονογραφία*, (διδ. διατριβή), Θεσσαλονίκη 2000. **9.** Νικολάου Καβάσιλα, ὁ.π., σ. 168-170. Ἀλκιβιάδης Κ. Καλυβόπουλος, *Χρόνος τελέσεως τῆς θείας Λειτουργίας* [Ἀνάλεκτα Βλατάδων, 37], Θεσσαλονίκη 1982, σ. 107. Πρωτ. Γεώργιος Δ. Μεταλληνός, *Ἡ θεολογικὴ μαρτυρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς λατρείας*, Ἀθήνα: Ἀρμός 21996, σ. 222-223. **10.** Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου, *Εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους*, Ὀμιλία 17, PG 63, 131γ. **11.** Ἀλέξανδρος Σμέμαν, *Εὐχαριστία*, Ἀθήνα: Ἀκρίτας 2000, σ. 283. **12.** Ἀπὸ τῆ θείας Λειτουργίας (Ἀναφορά). Βλ. καὶ Ἀρχιμ. Χριστόφορος Γ. Σταυρόπουλος, *Ἡ θεία Εὐχαριστία Μυστήριον Μυστηρίων*, Ἀθήνα: Ἀποστολικὴ Διακονία 1994, σ. 93-99. **13.** Γρηγορίου Παλαμᾶ, *Περὶ τῶν ἁγίων καὶ φριχτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων*, ἐκδ. Σοφοκλέους Κ. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, Ἀθήνα 1861, σ. 211. **14.** Γρηγορίου Παλαμᾶ, ὁ.π., σ. 131. **15.** Ἱερομόναχος Γρηγόριος, *Ἡ θεία Λειτουργία. Σχόλια*, Ἅγιον Ὅρος 31993, σ. 273. **16.** *Λεξικὸ Βιβλικῆς Θεολογίας*, στ. 427. **17.** Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, *Κατ. Μυστ. Δ´*, 7, SC 126, 140. **18.** Θεοδώρου Ἐπισκόπου Ἀνδίδων, PG 140, 425B. **19.** *Ἑβρ.* 9,12 ἐξ. 18-26□ 10,1-10 *Λεξικὸ Βιβλικῆς Θεολογίας*, στ. 426. **20.** Γαβριήλ τοῦ Φιλαδελφείας, *Συνταγμάτιον περὶ τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν μυστηρίων*, στό Χρυσάνθου Νοταρᾶ, *Συνταγμάτων...*, ἐν τῇ κατὰ τό Τεργόβυστον τῆς Οὐγγροβλαχίας ἀγιωτάτη Μητροπόλει. Ἐν ἔτει ἀπὸ Θεογονίας χιλιοστῶ ἐπτακοσιοστῶ δεκάτῳ πέμπτῳ κατὰ μῆνα Μάρτιον, σ. ξζ´. **21.** Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, *Ὁμολογία πίστεως*, ἥτοι ἀπολογία δικαιοσύνης, Βενετία 1819, σ. 81. **22.** Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου, *Εἰς τοὺς τὰ πρῶτα Πάσχα νηστεύοντας*, 4, PG 48, 867. **23.** Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, *Ἱστορία Ἐκκλησιαστικὴ καὶ Μυστικὴ Θεωρία*, PG 98, 3970. **24.** Τοῦ ἐν ἁγίοις Ἀνδρέου Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης τοῦ Ἱεροσολυμίτου, *Λόγος Ι*, *Εἰς τὴν παγκόσμιον Ὑψωσιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ*, PG 97, 10250- 1028AB.

<https://bit.ly/3GRrqBT>